

ХРОНІКИ

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ГАНДИЗМУ. МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ ДО СТОРІЧЧЯ САТЬЯГРАХИ (СОЦІОЛОГІЯ, ПОЛІТИКА ТА НАУКА САТЬЯГРАХИ У 1906–2006 рр.) ДЕЛІ – ЧАМПАРАН, 13–20 ЛИСТОПАДА 2007 р.

КОЛИ Ганді вперше оголосив *ахімсу* та *сатьяграху* основними методами на шляху до здобуття свободи та незалежності індійського народу, це було великою новацією. *Сатьяграха* як метод політичної боротьби пропагувала ненасильницький опір та громадянську непокору. У перекладі із санскриту “*сатья*” означає “правда”, “істина”, “*аграха*” – твердість, наполегливість. Отже, *сатьяграха* – це активний, а не пасивний метод боротьби проти несправедливості, але виключно мирними засобами, шляхом “*ахімси*” – “ненасилля”. Багато хто не вірив у спроможність таких методів, проте вони виявилися дієвими: в цьому році Республіка Індія відсвяткувала 60-річний ювілей незалежності. Справжнім “батьком нації” індійці вважають М.К. Ганді, хоча він ніколи не обіймав визначних державних посад. Його основний внесок в об’єднання нації – це його власне життя, справжній шлях патріота та громадянина. Після його жорстокого вбивства (30 січня 2008 р. виповнилося 60 років з дня цієї жакливної події) Ганді продовжували сприймати як справжнього апостола ненасилля. Іноді це навіть затьмарювало його імідж палкого борця проти несправедливості та експлуатації людини, настільки велике значення для індійців мали його ідеї мирного опору, які мають коріння в традиційній індійській релігійно-філософській думці. Ганді не придумував нічого принципово нового, він лише довів спроможність традиційних цінностей бути інструментом боротьби за свободу.

Можна багато говорити про самого Махатму (в перекладі – “велика душа”) Ганді, без жодного сумніву, видатну постать, але спробуймо зосередитися передусім на його методах, згаданих вище. Чим було вчення Ганді для Індії протягом ста років і який

вплив на розвиток індійського суспільства воно має зараз? Що являє собою гандизм взагалі і як він може бути застосований людством сьогодні? В чому полягає суть цього вчення і хто вважається його послідовниками? На такі основні питання намагалися відповісти учасники Міжнародної конференції “Глобалізація гандизму”, присвяченої сторіччю *сатьяграхи*, в якій пощастило брати участь автору цієї статті.

Конференція відбулась 13–20 листопада 2007 року в Індії і мала два етапи, стартувала ця подія 13 листопада в Делі, в одному з провідних вищих навчальних закладів країни – Університеті імені Джавахарлала Неру, і до 16 листопада делегати залишалися в столиці, де було організовано цікаву наукову та культурну програму. Кульмінацією конференції став виступ Далай-лами XIV, одного з найвідоміших прихильників гандизму. 17–20 листопада конференція продовжила свою роботу у Бгітіхарва-ашрамі, округ Чампаран, штат Біхар. Цей куточок Індії відомий з давніх часів, тут подорожував колись Будда, який чи не першим зробив гасло ненасилля загальноіндійським. З цією землею асоціюються імена великих імператорів Ашоки та Харшавардгани, прихильників буддистського вчення. Через багато століть після Будди Мохандас Карамчанд Ганді знов продемонстрував, що ненасилля може бути ефективним методом на шляху соціальних змін. Саме тут, у Чампарані, Ганді вперше використав метод *сатьяграхи* в Індії, після того як у 1915 році повернувся з Південної Африки (людство відсвяткувало сторічний ювілей *сатьяграхи* 11 вересня 2006 р.). У Чампарані, під час кампанії боротьби проти володарів плантацій індиго, які жорстоко експлуатували селян, Ганді вперше звернувся до індійців із закликом

побороти свій власний страх, аби позбутися рабства назавжди. Таким чином, організатори конференції намагалися не лише провести широку дискусію з делегатами в університетських навчальних кімнатах, а й показати умови, в яких працював і боровся Ганді. Звертаючись із вітальним словом до делегатів та гостей, заступник ректора Університету імені Дж. Неру – основного закладу-організатора цієї події, професор Б.Б. Бгаттачарья наголосив, що проведення такої конференції є належною даниною Ганді та його вченню: гандизм, із його вченням про *сатья* та *ахімсу*, набуває ще більшої вагомості у сучасному світі, сповненому насилля.

Незадовго до конференції “Глобалізація гандизму”, 2 жовтня, людство відсвяткувало День народження Мохандаса Карамчанда Ганді, вперше цей день відзначався також як Міжнародний день ненасилля – згідно з рішенням ГА ООН, затвердженим спеціальною резолюцією Генеральної Асамблеї від 15 червня 2007 р.

Напередодні, 1 жовтня 2007 р., газета *Hindustan Times* писала, що в цілому світі перед днем народження М. Ганді відбувалося щось дивне: здається, що його послання знов віднаходить шлях до людських сердець. Проведене у провідних університетах США опитування мало своїм результатом визнання Махатми найвидатнішим політичним діячем усіх часів та народів. Загальною популярністю серед американської молоді він поступився, згідно з цим опитуванням, лише Біллу Гейтсу – зі зрозумілих причин. До багатьох навчальних програм університетів та коледжів Сполучених Штатів ввели спеціальний курс – гандизм. Спосіб життя Ганді, – сповнений обмежень та самопожертви, – його соціальні ідеї та моральні настанови, його вчення про любов до людей, співчуття та ненасилля в нашому сучасному матеріалізованому світі знову стають популярними. Перевидаються твори самого Махатми, виходять нові книжки з його біографією та спробами дати належну оцінку його ідеям. Протягом останніх декількох років в Індії вийшли три нові художні фільми про М.К. Ганді, кожен з яких присвячено різним аспектам його життя. Все це свідчить про актуальність його вчення у сучасному світі.

До речі, не пройшов цей день непомітно і в Україні. 2 жовтня 2007 року відбувся “круглий стіл” з цієї нагоди під гаслом “Принцип “око за око” робить усіх сліпими”, який було організовано за участю Східно-Європейського інституту розвитку та Посольства Республіки Індія в Україні. Після широкої дискусії, в якій брали участь науковці, викладачі ВНЗ України, дипломати й політики, для широкої аудиторії відбулася демонстрація фільму Р. Атенборо “Ганді”, за який режисер понад 20 років тому отримав премію “Оскар”.

Повертаючись до Міжнародної конференції в Індії, зазначимо, що ця подія насправді знайшла підтримку не лише серед делегатів-науковців і студентів Університету ім. Дж. Неру, а й серед сучасних індійських політиків та суспільних діячів. Недарма однією із секцій було винесено на обговорення питання “*сатьяграха* та *сатьяграхі*”, де учасники дискутували на тему, хто може вважатися справжнім послідовником методу Ганді – “*сатьяграх*”. Відомо, що сам Махатма називав себе “політиком, який намагається бути святим”, він неодноразово наголошував, що політика без моралі – це смертельна пастка, яка вбиває душу нації. Звичайно, учасники дискусії згадували такі відомі імена, як Мартін Лютер Кінг, Нельсон Мандела, Десмонд Туту, Ширін Ебаді, Лех Валенса, Вацлав Гавел, а також обмінювалися думками, чи можна знайти в сучасному світі інші приклади такої відданості істині та ненасиллю – як серед видатних політиків, так і пересічних громадян. Зважаючи на широку географію делегатів – від Бразилії до Непалу, від Німеччини до Південної Африки, – такий обмін думками набув справді “глобалізованого” характеру.

Протягом трьох робочих днів на конференції працювало декілька секцій: “Соціологія *сатьяграхи*”, “Політика *сатьяграхи*”, “Видатні послідовники *сатьяграхи* ХХ століття”, “Расизм, кастеїзм, комуналізм та *сатьяграха*”, “Репрезентація *сатьяграхи* у масовій культурі”, “Глобалізація, неоімперіалізм та *сатьяграха*”, “Сучасна молодь і гандизм”. Автору цієї статті довелося брати участь у роботі найбільшої секції – “Виклики гандизму у ХХІ столітті: нове відкриття Ганді у сучасності” – з виступом “Гандизм у зовнішній політиці

Індії: традиційні пріоритети та нові виміри”. Слід відзначити, що промови у цій секції були присвячені як життєздатності гандизму у новому вимірі існування індійського суспільства, так і можливостям застосування методів Ганді у міжнародному масштабі. Зокрема, відзначаючи нові загрози світового масштабу, пов’язані з розвитком процесів глобалізації, делегати конференції неодноразово підкреслювали важливість повернення до моральних засад гандизму – відданості правді, толерантності, сміливості у боротьбі проти будь-якого прояву несправедливості. А таких проявів, на жаль, багато: сучасний світ наповнений релігійною нетерпимістю, національною ворожнечею, жадібністю та користолюбством. Такі виклики сьогодні є реальними загрозами і для індійського суспільства. Ось чому у виступах багатьох делегатів

лунали пропозиції про необхідність перегляду навчальних програм усередині країни та обов’язкове ознайомлення сучасної молодшої генерації з основами гандизму.

У спеціальному посланні з нагоди видання фундаментальної праці Сувіти Сінгх “Сатьяграха”, презентованої кожному делегату конференції, прем’єр-міністр країни М.М. Сінгх зазначив: “Метод *сатьяграхи*, запропонований Ганді, залишається одним із найшляхетніших та найефективніших засобів мирної революції”. Істина, сміливість та співчуття завжди залишатимуться доречними, аж надто необхідні вони у наш складний час. Кожна нова генерація потребує знайомства з історією “експериментів Махатми Ганді з істиною”, і ця історія може бути переказана багато разів, бажано – з науковими коментарями.

О.А. БОРДІЛОВСЬКА